

«Քայլ առ քայլ» բարեգործական հիմնադրամ

«Նախադպրոցական հաստատության մանկավարժական աշխատողների մասնագիտական կարողությունների և հմտությունների զարգացման» ծրագիր

ՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

Թեմա՝ Երաժշտական ունկնդրումը որպես երեխայի երաժշտագեղագիտական ճաշակի զարգացման միջոց

Մանկապարտեզ «Հայաստանի Հանրապետության Արմավիրի մարզի Մեծամոր համայնքի Նոր Արտագերս գյուղի մանկապարտեզ» ՀՈԱԿ

Երաժշտության դաստիարակ -Սոֆյա Պետրոսյան

2023թ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Ներածություն	3
ԳԼՈՒԽ 1.	
ՆԱԽԱԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՏԱՐԻՔԻ ԵՐԵՄԱՆԵՐԻ ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՈՒՆԱԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ԴԵՐԸ ԳԵՂԱԳԻՏԱԿԱՆ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳՈՒՄ	
1.1. Նախադպրոցականների գեղագիտական դաստիարակության խնդիրներն ու առանձնահատկությունները	5
1.2 Երեխայի գեղարվեստական, մասնավորապես՝ երաժշտական գործունեությունը և դրա կազմակերպման առանձնահատկությունները	6
1.3. Երաժշտությունը մանկապարտեզում	9
ԳԼՈՒԽ 2.	
ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅԱՆ ՍՏԵՂԾՈՒՄ ԵՎ ՓՈՐՁԱՐԿՈՒՄ	
2.1. Երաժշտական գործունեության ձևերը մանկապարտեզում.....	11
2.2 Երաժշտության ծրագրի մեթոդական մշակում	14
Եզրակացություն	19
Օգտագործված գրականություն	21

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

Երեխայի կյանքը պետք է ընթանա արվեստի աշխարհում՝ իր բոլոր բազմազանություններով, որովհետև ոչինչ չի կարող հավասարվել աճող մարդու վրա արվեստի ներգործման ուժին: Արվեստը եզակի միջոց է՝ կենսական կարևոր կողմնորոշումների ձևավորման գործում: Անհրաժեշտ է հարստացնել երեխային արվեստին ծանոթացնելու ձևերը, դրանք հյուսել նրա ամենօրյա կյանքին, ստեղծել պայմաններ՝ մանկան գեղագիտական դաստիարակության համար: Արվեստը, մանավանդ երաժշտությունը, մարդու հոգեկան աշխարհի ելևէջների անմիջական արտահայտությունն է: Մեր ժամանակների ականավոր կոմպոզիտոր Արամ Խաչատրյանը երեխայի հոգևոր կերպարի ձևավորման մեջ երաժշտության անգնահատելի դերի մասին ասել է. «Երաժշտությունը միշտ ազնվացրել է մարդուն, մաքրել նրան հոգեպես, ծնել վսեմ զգացումներ, կոչել ինքնաձանաչման և ինքնակատարելագործման:» Կյանքի առաջընթացը նոր պահանջներ է դնում երաժշտական դաստիարակության առջև: Մշակվում են նոր սկզբունքներ, ծրագրեր, մեթոդներ, որոնցով երաժշտական դաստիարակությունը նոր բովանդակություն է ստանում

Նախադպրոցական հաստատություններում գեղագիտական դաստիարակությունն ուղղված է գեղեցիկի և շրջապատող իրականության գեղագիտական ընկալմանն ու ստեղծագործական ունակությունների ձևավորմանը: Այս տարիքում երեխայի գեղագիտական դաստիարակության և գեղարվեստական գործունեության կազմակերպման հարցում գլխավոր դերը պատկանում է շրջապատող աշխարհի հանդեպ գեղագիտական վերաբերմունքի ձևավորմանը:

Երեխայի գեղարվեստական գործունեության մեջ էական տեղ ունի երաժշտական դաստիարակությունը: Այս տարիքում երաժշտական մշակույթի ձևավորման կարևորությունը պայմանավորված է երաժշտության դրական ազդեցությամբ: Նախադպրոցական տարիքի երեխաների զարգացման գործում երաժշտական մշակույթի ձևավորման համար կարևոր տեղ են գրավում երգերը, խաղերգերը, երաժշտական խաղերը, պարերգերը:

Նախադպրոցական տարիքում նպատակահարմար է երաժշտական դաստիարակությունն իրականացնել ազգային երաժշտության միջոցով: Մանկապարտեզում ծիսական, ազգային երգերը, խաղերգերը, ասերգերը, պարերգերը, հաշվերգերը երաժշտական կրթության մեջ արդյունավետ նյութեր են, որոնք մեծապես նպաստում են երեխայի ինքնուրույն գեղարվեստական գործունեության ձևավորմանը:

Աշխատանքի նպատակն է.

Ուսումնասիրել և ցույց տալ նախադպրոցականի զարգացման և գեղագիտական դաստիարակության գործում երաժշտության, մասնավորապես՝ երաժշտության ունկնդրման դերը երեխայի ինքնուրույն գեղարվեստական գործունեության ձևավորման գործում՝

- Ուսումնասիրել նախադպրոցահասակ երեխաների գեղարվեստական, մասնավորապես՝ երաժշտական գործունեությունը և դրա կազմակերպման առանձնահատկությունները:
- Հավաքել այդ տարիքի երեխաներին հարմար երաժշտական խաղերի, խաղերգերի փաթեթ և փորձարկել դրանք մանկապարտեզում:
- Արդյունքներն ամփոփել և վերլուծել:

ԳԼՈՒԽ 1

ՆԱԽԱԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՏԱՐԻՔԻ ԵՐԵԽԱՆԵՐԻ ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՈՒՆԱԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ԴԵՐՈՂ ԳԵՂԱԳԻՏԱԿԱՆ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳՈՒՄ

1.1. Նախադպրոցականների գեղագիտական դաստիարակության խնդիրներն ու առանձնահատկությունները

Գեղագիտական դաստիարակությունը կարևոր տեղ ունի նախադպրոցականների դաստիարակության համակարգում, այն նպաստում է երեխայի հուզական ոլորտի զարգացմանն ու զգայական փորձի հարստացմանը,

ակտիվացնում է իմացական գործունեությունը, բացահայտում ստեղծագործական կարողունակությունները և խթանում դրանց զարգացումը: Ճիշտ կազմակերպված գեղագիտական դաստիարակությունը ձևավորում է երեխաների

- գեղագիտական գիտակցությունը (տարրական գիտելիքներ արվեստի և գեղեցիկի մասին, գեղեցիկը ճանաչելու, նկատելու և գնահատելու կարողունակություններ, գեղեցիկի պահանջումնք և գեղագիտական ճաշակ),
- գեղագիտական, գեղարվեստական ընդունակություններն ու կարողունակությունները (նկաչություն, ապլիկացիա, ծեփակերտում և այլն):

Այս կարողունակությունները կարևոր են համակողմանի զարգացած անձնավորության ձևավորման համար: Նախադպրոցական, հատկապես ավագ նախադպրոցական տարիքում երեխայի գեղագիտական դաստիարակության հիմնական նպատակը երեխաների գեղագիտական գիտակցության և ճաշակի ձևավորումն է:

Գեղագիտական դաստիարակության խնդիրները կարող ենք բաժանել երկու խմբի:

Առաջին խումբը նպաստում է երեխաների գեղագիտական գիտակցության ձևավորմանը, ինչը ներառում է

- գեղեցիկի, արվեստի մասին տարրական գիտելիքներ.
- գեղեցիկին կամ տգեղին հուզականորեն համարժեք արձագանքելու ունակություն.
- գեղեցիկը նկատելու և գնահատելու կարողունակություն.

- գեղեցիկը ճանաչելու պահանջումնք.

- գեղագիտական ճաշակ:

Երկրորդ խմբի խնդիրները նպաստում են գեղագիտական-գեղարվեստական ընդունակությունների զարգացմանն ու կարողունակությունների ձևավորմանը:

Այս տարիքում այդպիսի խնդիրներ կարող են լինել.

- նկարչական ունակությունների և կարողունակությունների ձևավորումը.
- ծեփակերտման ունակությունների և կարողունակությունների ձևավորումը.
- ապլիկացիայի ուսուցումը.
- կառուցողական (ճարտարապետա-շինարարական) ունակությունների և կարողունակությունների ձևավորումը.
- երաժշտական ընդունակությունների զարգացումը, երաժշտա-ռիթմիկ կարողունակությունների ձևավորումը,
- պարարվեստի տարրերի ձևավորումը,
- դեկորատիվ արվեստի տարրերի ձևավորումը,
- արտաքին և ներքին միջավայրի ձևավորման (դիզայնի) մասին ընդհանուր գաղափարների փոխանցումը,
- գեղարվեստա-խոսքային ընդունակությունների զարգացումը և արտահայտիչ խոսքի ձևավորումը:

1.2. Երեխայի գեղարվեստական, մասնավորապես՝ երաժշտական գործունեությունը և դրա կազմակերպման առանձնահատկությունները:

Երաժշտությունը մի յուրահատուկ լեզու է, որը շրջապատի համար մատչելի է դարձնում մարդու ներքին ապրումները, դարձնելով դրանք «լսելի»: Երաժշտությունը որոշ ժամանակ տևող հնչյունների հիացմունք առաջացնող ամբողջություն է՝ ներդաշնակության մեջ: Դեռևս հին տրակտատներում նշվում է, որ երաժշտությունը տիեզերական ներդաշնակություն է: Մարդու կյանքում այն միշտ մեծ դեր է ունեցել:

Կասկած չկա, որ երաժշտությունը մեծ ազդեցությունն ունի մարդու հոգեկանի վրա՝ առաջացնելով բազմազան հույզեր: Չայնային տատանումները, ընկալվելով լսողական օրգանի միջոցով, փոխանցում են ինֆորմացիան դեպի ուղեղի համապատասխան մասեր:

Տատանումներն անմիջականորեն ազդում են մարմնի և մեր կատարած գործունեության վրա: Երաժշտությունը հանգստացնող, երբեմն նաև բուժող միջոց է: Հայտնի է, որ օրգանիզմի վրա ուժեղ ազդեցություն ունի դասական և ժողովրդական երաժշտությունը:

Երաժշտությունը մշտապես օգտագործվել է երեխաներին հանգստացնելու, սփռփելու, զբաղեցնելու և կրթելու համար: Երեխաների կյանքում խոսքը, շարժումը, խաղը և երգը միասնական են: Համարվում է, որ երեխայի բնական խոսքն ու շարժումները պետք է դառնան երաժշտական փորձառության խթաններ, և որ երեխաները պետք է երաժշտության ստեղծման գործում մասնակիցներ դառնան:

Խմբերում ընդունված է ունենալ Երաժշտական կենտրոն, որի աշխատանքը նպաստում է երեխաների համակողմանի զարգացմանը:

Նրա առավել ակնհայտ նշանակությունը կապված է հուզական զարգացման հետ: Յուրաքանչյուր մշակույթ ունի սիրո, փաղաքշանքի, ուրախության, խիզախության, տխրության երաժշտական դրսևորման իր ուրույն պարզունակ օրինակները, որոնք երեխաները հեշտորեն կարող են յուրացնել և դրանց միջոցով արտահայտել իրենց զգացմունքները:

Երաժշտությունը զորեղ միջոց է սոցիալական զարգացումը խթանելու համար:

Երեխաների խումբը կարող է համատեղ երգել կամ նվագակցել՝ մեծ հաճույք ստանալով այդ խմբային գործունեությունից: Հաճախ այն երեխաները, ովքեր դժկամությամբ են մասնակցում կամ ինքնարտահայտվում խմբային պարապմունքների ժամանակ, ավելի մեծ պատրաստակամությամբ են միանում երգին կամ պարին: Մանկական երգերից շատերը նախատեսում են զուգորդող շարժումների կատարում: Այս երգերը, որոնց ընթացքում երեխաները միաժամանակ կատարում են միևնույն շարժումները, հատկապես արդյունավետ են այլ հանգամանքներում պասիվություն դրսևորող երեխաներին աշխուժացնելու և ներգրավելու իմաստով:

Երաժշտությունը խթանում է նաև լեզվական ունակությունների զարգացումը:

Մարդկային խոսքին հատուկ է թե՛ ռիթմիկ և թե՛ մեղեդային կառուցվածքը:

Սովորաբար երեխաները խաղում են բառերի հետ

ռիթմի և մեղեդու տարրերի կիրառմամբ:

Այս բնական խաղը մանկավարժի կողմից կարող է օգտագործվել երեխաների ուշադրությունը լեզվի հնչողության վրա դարձնելու համար: Օրինակ՝ նա կարող է օգնել երեխաներին սովորել խմբի մյուս երեխաների անունները՝ ցուցադրելով յուրաքանչյուր երեխայի անվան ռիթմը ծափերի կամ դափերին հարվածելու միջոցով: Երաժշտությունը կարող է օգնել երեխաներին ընդլայնելու իրենց լեզվական կարողունակությունները: Մեղեդին հղկում է հիշողությունը, հետևաբար երեխան կարող է հիշել երգի այն բառերը, որոնք իր բնական խոսքից մի փոքր բարդ են, այնուհետև օգտագործել դրանք նաև իր խոսքում: Երաժշտությունը զարգացնում է բառապաշարը: Մեծ է այնպիսի երգերի թիվը, որոնք պարունակում են թվարկումներ ու երևույթների անվանումներ,

որոնց միջոցով երեխաների բառապաշարը կհամալրվի նոր բառերով: Երեխաները կարող են ծանոթ մեղեդիների օգտագործմամբ սեփական երգեր հորինել՝ պատմելով իրենց պատմություններն ու արտահայտելով անհատական զգացողությունները:

Երաժշտության միջոցով զարգանում են երեխաների շարժողական հմտությունները: Երաժշտական մատնախաղերը երեխային հնարավորություն են տալիս շարժելու մատներից յուրաքանչյուրն առանձին-առանձին՝ ի պատասխան որոշակի երգի, հետևաբար հղկում են աչքերի ու ձեռքերի կոորդինացիան: Պարզունակ ինքնաշեն գործիքները զարգացնում են նուրբ շարժողական հմտությունները, ինչպես դրանց պատրաստման, այնպես էլ նվագելու ընթացքում: Ինքնաբուխ պարերն ու երաժշտությանը համահունչ շարժումները ևս խթանում են շարժողական կոորդինացիան: Թեև երեխաների հորինած պարային շարժումները մեծապես նպաստում են նրանց զարգացմանը, տեղին է նաև ժողովրդական պարերի մի քանի հասարակ շարժումներ սովորեցնել նրանց խմբային ներկայացումների համար:

1.3. Երաժշտությունը մանկապարտեզում

Մանկապարտեզում երաժշտական դաստիարակության նպատակն է երեխաների մեջ ձևավորել հետաքրքրություն երաժշտության տարբեր ժանրերի նկատմամբ, զարգացնել երաժշտության ընկալումը, ձևավորել կատարողական ունակություններ, նպաստել ռիթմի ընկալմանը և երաժշտության տակ կատարվող ռիթմիկ շարժումների դրսևորմանը պարերում, երաժշտական խաղերում և այլ իմպրովիզացիոն իրավիճակներում: Երաժշտական դաստիարակությունը նպատակ ունի երեխաներին հաղորդակից դարձնել ազգային (հայկական ժողովրդական և ազգագրական երաժշտությանը) և համամարդկային երաժշտական մշակույթին, ինչպես նաև ծանոթացնել ազգային (դուդուկ, զուռնա, թառ, քամանչա, դիոլ, քանոն և այլն): Մանկապարտեզում երաժշտական դաստիարակության ուղղությամբ պետք է իրականացնել հետևյալ աշխատանքները.

- Երաժշտության ունկնդրում – դաստիարակել հետաքրքրություն և հուզական վերաբերմունք տարբեր ժանրի երաժշտության նկատմամբ,
- Երգեցողություն –զարգացնել երաժշտության ընկալումը,
-
- ծանոթ ստեղծագործություններն ըստ նախանվագի կամ մեղեդու հիշելու և տարբերելու կարողունակությունը, ճիշտ ձայնակազմավորումը, ձայներանգի մաքրությունը: Երեխաները ձեռք են բերում որոշակի պատկերացում երաժշտական հնչյունի բարձրության, տեմբրի, հնչյունի ուժգնության մասին, երգերում և երաժշտական խաղերում ձգտում են կերպարի արտահայտիչ կատարմանը (վերարտադրմանը):
- Երաժշտառիթմիկ շարժում, պարեր, խաղեր-ձևավորել երեխաների կատարողական ունակությունները, երաժշտության տակ կատարվող ռիթմիկ շարժումների արտահայտչականությունը, պարերում և երաժշտական խաղերում իմպրովիզացիոն շարժումներ կատարելու կարողունակությունը[1]:

Հայ մեծագույն մանկավարժները ամենամեծ դպրոցը համարել են ժողովրդական

դպրոցը և իրենց ստեղծած կրթական համակարգը փորձել են մոտեցնել ժողովրդական դպրոցին,

որովհետև վերջինս առավելագույն արդյունքներին հասել է բնության թելադրած պարզագույն միջոցներով: Հայոց մեջ երաժշտական կրթության ամենամեծ գիտակն ու ուսուցիչը Կոմիտասն է, որից սովորելը իրենց առաջնային պարտքն են համարում մեր երաժշտության երախտավորները, սակայն բոլորն էլ այդ օվկիանոսի մի չնչին մասն են միայն յուրացրել կամ ճանաչել: Մանկապարտեզում երաժշտական նյութը պետք է լինի անենալավն ու փորձվածը, այն, ինչը ստեղծվել է կյանքի մեջ՝ կյանքի գույներով, խաղերով: Դա, իհարկե, ազգային ստեղծագործությունն է՝ երգը, պարը, պարերգը, խաղերգը, ինչպես նաև խաղիկը, ասիկը: Միևնույն ժամանակ պետք է իմանանք՝ ինչպես մատուցել, որ մանկան հոգու մեջ թողնի այն հուզական երանգը, որով ստեղծվել է:

Զանազան խաղերի միջոցով պետք է անել այնպես, որ երեխան անդրադարձնի բնության ձայները՝ ծիտիկի ծվվոցը, շնիկի հաչոցը, կատվի մլավոցը, գորտի կոկոցը, և այլն: Այդ բնաձայնություններով կարելի է կատարել նաև ուսուցանվող երգը, մանավանդ, եթե սանը դեռ չի կարողանում պարզ խոսել, կարողանում է բնաձայնություններով երգել:

Երեխաները բնության և կենդանիների՝ իրենց իմացած ու սովորած ձայները մեծ հաճույքով ու ճոխությամբ կօգտագործեն իրենց խաղացած հեքիաթներիկայացումներում: Դաստիարակն ինքը պետք է իմանա և երեխաների հետ շփման ժամանակ օգտագործի և բնականորեն ուսուցանի մարդկային զանազան բացականչություններ:

Դրանց ելևէջները և հնչերանգը գոյություն ունեն մեր երգերում, ուստի հարուստ և բազմազան բացականչությունների տիրապետող մարդը հաղթահարում է միօրինակ երգեցողությունը: Չէ՞ որ այդ բացականչությունները արտահայտում են զանազան զգացմունքներ, որոնք հարազատ են մայրենի լեզվին և ոգուն:

Մեծ օգուտ կարելի է ստանալ, եթե ստեղծվի հատուկ ձևավորված երաժշտական սենյակ: Սենյակում լինելու են զանազան տիպի նվագարաններ: Սենյակը հարկավոր է հնարավորին չափ այնպես կահավորել, որպեսզի նվագարանները ջարդելու «հնարավորություն» քիչ լինի:

ԳԼՈՒԽ 2.

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅԱՆ ՍՏԵՂԾՈՒՄ ԵՎ ՓՈՐՁԱՐԿՈՒՄ

(Գործնական աշխատանք)

2.1. Երաժշտական գործունեության ձևերը մանկապարտեզում

Նախադպրոցական հաստատություններում երաժշտական գործունեության ձևերն են.

- երգեցողություն
- ունկնդրում
- պար
- ռիթմիկ և երաժշտա-ռիթմիկ վարժություններ, երաժշտական և այլ խաղեր
- նվագակցություն «բնական», հարվածային և շրիկյան նվագարաններով
- **Երգեցողություն**

Երգեցողության խնդիրները.

- ազգային, մանկական (մանուկների կողմից ստեղծված ազգային խաղերգեր) նյութի յուրացում,
- ինտոնացիոն մաքուր երգեցողության մշակում,
- երաժշտական ունակությունների զարգացում,
- երգի կատարողական գրագիտության և կուլտուրայի մշակում (5-6 տարեկաններ),
- երգի կերպարային զգացողություն,
- ճաշակի ձևավորում:

Մեր ծրագիրը նախատեսում է ազգային երգերի, մանուկների կողմից ստեղծված ազգային խաղերգերի, խաղերգերի ուսուցում:

Երգը ներկայացնելու տարբեր ձևեր կան, այն ընտրում է երաժշտության դաստիարակը՝ ելնելով երգի բնույթից, բովանդակությունից: Կարելի է նախօրոք գտնել բովանդակության հետ կապված հեքիաթ,

բանաստեղծություն, պատմություն և այլն, կապել երգի հետ, ստեղծել փոքրիկ թատերական ներկայացում, որտեղ երգն ու բանահյուսությունը միասին կներկայացվեն: Մաները կարող են ստեղծել իրենց պատմությունը, ակտիվ մասնակցել այդ գործընթացին:

Ծափով կատարել երգի ռիթմիկ պատկերը: Նույնը կատարել ծնկերին հարվածելով կամ ոտքերով դոփելով: Երգը երգել «բնական նվագարաններ»-ի ուղեկցությամբ: «Բնական նվագարաններ»-ը փոխարինել հարվածային նվագարաններով (փայտեր, շրիկաններ և այլն):

Փորձել բեմականացնել՝ նվագակցելով նախընտրած նվագարաններով:

Խաղերգերը, բնականաբար, անպայման ազգային մշակույթի լավագույն նմուշներից են, որոնք կարելի է կատարել՝ հենվելով ինչպես տեքստի, այնպես էլ մանկան ընկալունակությամբ ու զգացողությամբ ստեղծածի վրա: Դրանք կատարվում են երգի բովանդակությանն համապատասխան խաղով, գործողություններով՝ օգտագործելով մնջախաղ, պարային շարժումներ, շրիկան և հարվածային ռիթմիկ նվագակցություն: Կարելի է միանգամից խաղալով ուսուցանել և բեմականացնել: Խաղը պետք է բխի խաղերգի բովանդակությունից:

Խաղերգն ուսուցանելիս կարելի է համատեղել խաղը, եթե այն հեշտ է և հնարավորություն է տալիս միանգամից խաղալով կատարել: Պարերգերը մանկապարտեզում կարող են կատարվել պարային պարզ շարժումներով, հատկապես փոքրերը, որոնք ազգային պարի զգացողություն դեռ չունեն, պարային շարժումներ դժվարությամբ են կատարում:

Երգի կատարումը կարելի է ուղեկցել

- տվյալ աշխատանքին համապատասխան կամ ամբողջական կամ մասնակի գործողության ցուցադրությամբ, որն ընթանում է այդ աշխատանքին բնորոշ որոշակի ռիթմով,
- ռիթմիկ նվագակցությամբ (շրիկան, հարվածային, «բնական» նվագարաններ),

- տվյալ աշխատանքին համապատասխան որևէ գործողության ցուցադրությամբ՝ ուղեկցելով ռիթմիկ նվագակցությամբ (շրխկան, հարվածային, «բնական» նվագարաններ)
- պարային պարզ շարժումներով, որի ընթացքում, եթե հնարավոր է, օգտագործել տվյալ աշխատանքին բնորոշ շարժումներ:

Բնության երևույթների, կենդանիների մասին երգերն ուղեկցվում են

- կենդանու շարժումները, տեսքը նմանակելով,
- կենդանու, բնության տարերքի ձայնը նմանակելով (կարելի է կատարել՝ ա. երգի որևէ հատվածում, բ. ցանկացած հատվածում՝ ըստ երեխայի զգացողության),
- տարերքի շարժումը նմանակելով, ցուցադրելով, որը կարող է ուղեկցվել ձայնային նմանակությամբ,
- ռիթմիկ նվագակցությամբ (շրխկան, հարվածային, «բնական» նվագարաններ),
- տարերքի շարժումը նմանակելով, որը կարող է ուղեկցվել ձայնային նմանակությամբ և ռիթմիկ նվագակցությամբ (շրխկան, հարվածային, «բնական» նվագարաններ),
- փոքրիկ ներկայացմամբ, որտեղ կարելի է օգտագործել վերը թվարկվածներից ցանկացածը:

Կենցաղային, կատակերգեր, այլ երգեր

Մրանք ևս կատարվում են՝ ելնելով երգի բովանդակությունից, բնույթից, ռիթմիկ կառույցից: Կարող են բեմականացվել՝ զուգակցելով պարային կամ այլ շարժումներով, ուղեկցվում են ռիթմիկ նվագակցությամբ (հարվածային, «բնական» նվագարաններով) և այլն:

Երգի նվագակցությունը ռիթմիկ պատկերով ստեղծվում է միասին կամ յուրաքանչյուրը ստեղծում է իր ռիթմիկ նվագակցությունը: Առկա է ինչպես կոլեկտիվ, այնպես էլ՝ անհատական ստեղծագործական աշխատանքը: Կարող են լինել միանման և իրարից տարբերվող, բայց, իսկապես հետաքրքիր ռիթմիկ պատկերներ:

Այդ ռիթմիկ պատկերները կատարվում են

- առանձին,
- միասին (կատարում են նույն ռիթմիկ պատկերը),
- միասին, բայց այս դեպքում յուրաքանչյուրը կատարում է իր ստեղծածը, ստացվում է շատ հետաքրքիր ռիթմիկ բազմաձայնություն՝ պոլիռիթմիա:
 - **Ունկնդրում**

Ունկնդրվող նյութերը ենթադրում են.

- երաժշտական, գեղագիտական ճաշակի ձևավորում,
- ազգային, հոգևոր և համաշխարհային դասական լավագույն ստեղծագործությունների իմացում լսողության միջոցով:
- Ունկնդրվող նյութերն ընտրված են ազգային, հոգևոր և դասական երգերից, պարեղանակներից, հայ և այլազգի կոմպոզիտորների լավագույն դասական ստեղծագործություններից:

Ունկնդրումը հարկավոր է կազմակերպել այնպես, որ երեխան կարողանա ոչ միայն լսել, այլև ընկալել ստեղծագործությունը: Այն սկսվում է դեռ մանկապարտեզից, որտեղ պետք է հստակ իմանալ՝ ինչ չափով և երբ մատուցել ծրագրով նախատեսված երաժշտությունը:

Մանկապարտեզում ունկնդրման կազմակերպման արդյունավետ ձևերից է քնի ուղեկցումը երաժշտությամբ, ուղեկցումը երաժշտա-ռիթմիկ խաղերով,

շրխկան և բնական նվագարաններով գործիքային կատարումը, որն ուղեկցվում է նվագարանի հետ որևէ գործունեության ընթացքում (նկարելիս, ծեփելիս, խաղալիս և այլն) երաժշտության ուղեկցումը առավոտյան մարմնամարզության համար հնչող երաժշտությունը:

3. Պար

Պարը իր շարժումային համակարգով մի լեզու է, որն արտահայտում է մարդու հոգեվիճակը, հույզերն ու ապրումները՝ ուղեկցվելով երգով, երաժշտությամբ, հարվածային նվագարանների կամ ծափերի ռիթմիկ պատկերով:

Պարի գործունեության խնդիրն է՝ ավանդական պարին շարժումային համակարգի, զգացողության փոխանցում երեխային: Շատ կարևոր է, որ ուսուցանվի մաքուր ավանդական պար: Ավանդական պարերը կարող են պարել բոլորը, դրանք բնական շարժումներից են կազմված, մատչելի են, հասկանալի: Երգացանկում տեղ գտած պարերգերը կարող են կատարվել պարի ուղեկցությամբ: Մանկապարտեզում 5-6 տարեկանները կարող են ազգային պարային շարժումներ կատարել, ավելի փոքրերի համար՝ դժվար է:

Ռիթմիկ և երաժշտա-ռիթմիկ վարժություններ, երաժշտական խաղեր

Ռիթմիկ և երաժշտա-ռիթմիկ վարժությունների նպատակը սովորողների երաժշտական ունակությունների, ռիթմի զգացողության զարգացումն է, հնչյունի տևողության ճիշտ կատարումը:

Ռիթմիկ և երաժշտա-ռիթմիկ վարժությունները կատարվում են

- ունկնդրվող նյութի ուղեկցությամբ,
- առանց երաժշտության ուղեկցության,
- ծրագրային բանաստեղծության ուղեկցությամբ,
- ծրագրային երգերի ուղեկցությամբ:

Խաղեր, խաղերգեր, ծիսական խաղեր, հաշվերգեր

2.2 Երաժշտության ծրագրի մեթոդական մշակում

Երաժշտական գործունեությունը նպատակ ունի սաների մոտ երաժշտության ընկալունակություն, ճաշակ ձևավորել՝ ազգային, ծիսական երգերի, պարերգերի, խաղերգերի միջոցով:

Ազգային ծեսն իր մեջ ներառում է այդ նյութը, և ծեսի իրականացման ընթացքում, ուսուցանելով, կատարելով երաժշտական նյութը, հասել ենք մեր նպատակին:

Արդյունքում երաժշտական նյութը կատարվել է այն միջավայրում, որտեղ ստեղծվել է և պետք է հնչի, դրանով էլ հասկանալի և ընդունելի է դառնում կատարողի և մասնակցի կողմից: Հետևաբար ազգային, ծիսական երգերը կարող են լինել լավագույն նյութերը երաժշտական դաստիարակության, ճաշակի ձևավորման համար:

Աշխատանքի ընթացքում կիրառվել են նաև՝

- Խաղային մեթոդ
- Գործնական ուսուցման մեթոդ
- Ակտիվ ուսուցման մեթոդ
- Ընդհանուր հարցուպատասխանի մեթոդ
- Հարցադրումների մեթոդ

Հարցերի ձևերը

- Բաց հարցեր-միանշանակ պատասխան չունեն կամ մանրակրկիտ պատասխան են ենթադրում
- Փակ հարցեր-ենթադրում են միանշանակ կամ միաբառ պատասխան
- Հաստ հարցեր-ենթադրում են ծավալուն պատասխան
- Բարակ հարցեր-ենթադրում են կարճ՝ մեկ, երկու բառով պատասխան

Հետազոտական աշխատանք

Հետազոտական աշխատանքը իրականացվել է «Կամոյի մանկապարտեզ» ՀՈԱԿ-ի միջին խմբում:

Երաժշտության պարապմունք

Թեման՝ ունկնդրել և ուսուցանել «Նոր տարի» երգը:

Խորացնել «Պար դափերով» պարը:

Խաղալ՝ «Ուժե՞ր, թե՞ մեղմ» խաղը:

Նպատակը՝

- Սովորեցնել ճիշտ երգել «Նոր տարի երգը, մաքուր վերարտադրել երգի մեղեդին»:
- Կրկնել երգը, ամրապնդել երգի արտահայտիչ և ուրախ կատարման հմտությունը, տարբերել երգերի արագությունը:
- Սովորեցնել պարել ռիթմիկ, ճիշտ կատարել հարվածները դափին:
- Խորացնել երեխաների ստեղծագործական կարողունակությունները:

Պարապմունքի ընթացքը

Երեխաները դահլիճ են մտնում և նստում են աթոռակներին: Կատարել երգը՝ հիշեցնելու նպատակով:

Որոշել երգի բնույթն ու տրամադրությունը, կատարել ձայնային վարժություններ և անցնել երգի ուսուցմանը:

Երգը ուսուցանել՝ յուրաքնչյուր տողին համապատասխան շարժումներով (երգի ունկնդրում, ուսուցում՝ Ն.Սահակյանի հեղինակային նորարարական մեթոդով):

Երգը կատարում են 3 անգամ:

Երեխաները կանգնում են և կատարում են երաժշտա-շարժական վարժություններ՝ քայլքի տեսակներ, շարափոխումներ, պարային քայլեր և պարային տարրեր:

Անցնել պարի խորացմանը, հետևել շրջանի համաչափությանը, ռիթմիկ կատարմանը:

Խաղալ՝ «Ուժե՞ր, թե՞ մեղմ» խաղը:

Խաղի նպատակը՝

Երեխաներին վարժեցնել՝ տարբերելու ուժեղ և մեղմ հնչողությունը:

Խաղի պարագաները՝

Որևէ նվագարան պատկերող մեծ և փոքր քարտեր:

Խաղի ընթացքը.

Խաղին մասնակցում են բոլորը: Ընտրվում է խաղավար, որն առաջարկում է կատարել որևէ երգ և ունկնդրել մանկական նվագարանի նվագակցության ուժեղ և մեղմ հնչողությունը: Ուժեղ հնչողության դեպքում երեխաները բարձրացնում են մեծ նվագարան պատկերող քարտը, մեղմ հնչողության դեպքում՝ փոքրը:

Ծափեր. մեղմից՝ ուժեղ, ուժեղից՝ մեղմ

Երաժշտության դաստիարակը երեխաներին առաջարկում է ծափահարել: Ձեռքերի շարժումով ցույց է տալիս, որ ծափահարեն մեղմ: Հետզհետե, ձեռքերը բարձրացնելով վեր և ավերը բացելով, ցույց է տալիս, որ ծափերը ուժեղացնեն: Այսպես, փոխելով ձեռքերի դիրքը և դեմքի արտահայտությունը, նա մեկ՝ ուժեղացնում, մեկ՝ մեղմացնում է ծափերը: Այսպես, երեխաները կատարում են՝ ուժեղ, մեղմ, մեղմից՝ ուժեղ, ուժեղից՝ մեղմ, մինևույն ժամանակ ծանոթանում խմբավարի շարժումներին: Նույնը կատարում են ոտքերի դոփյունով:

ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆ

Գործնական աշխատանքի արդյունքում եկանք մի շարք եզրահանգումների.

- Երեխայի զարգացմանը, ինչպես նաև նրա անձնավորության ձևավորմանը նպաստում են կենսաբանական, սոցիալական և մանկավարժական գործոններ: Վերջիններիս շարքին է պատկանում երեխայի ինքնուրույն գործունեությունը, որը խրախուսվում և ձևավորվում է մեծահասակների մանկավարժական ներգործության շնորհիվ: Ինքնուրույնության դրսևորումները խթանում են երեխայի զարգացման գործընթացը, նպաստում նոր հաջողությունների ու նվաճումների: Երեխայի ինքնուրույնությունը՝ նրա զարգացման և անձի ձևավորման կարևորագույն գործոն է:
- Երեխայի գեղարվեստական գործունեության մեջ էական տեղ ունի երաժշտական դաստիարակությունը, իսկ երաժշտական մշակույթի ձևավորման գործում կարևոր տեղ են գրավում երաժշտական ունկնդրումը, խաղերգերը, երաժշտական խաղերը, պարերգերը:
- Մանկապարտեզում երաժշտական դաստիարակության նպատակն է երեխաների մեջ ձևավորել հետաքրքրություն երաժշտության տարբեր ժանրերի նկատմամբ, զարգացնել երաժշտության ընկալումը, ձևավորել կատարողական ունակություններ, հաղորդակից դարձնել և համամարդկային երաժշտական մշակույթին, ինչպես նաև ծանոթացնել ազգային նվագարաններին
- Նախադպրոցական տարիքում նպատակահարմար է երաժշտական դաստիարակությունն իրականացնել ազգային երաժշտության միջոցով, ուստի այստեղ երաժշտական նյութը պետք է լինի ամենալավն ու փորձվածը: Դա, իհարկե, ազգային ստեղծագործությունն է՝ երգը, պարը, պարերգը, խաղերգը, ինչպես նաև խաղիկը, ասիկը:
- Սանը, քայլ առ քայլ, անկաշկանդ միջավայրում, ամենօրյա արդյունավետ գործունեությամբ, լիիրավ մասնակցությամբ, կարողունակություններ և հմտություններ ձեռք բերելով՝ յուրացնում է ծեսը:

Ծիսական, ազգային երգերը, խաղերգերը, ասերգերը, պարերգերը, հաշվերգերը երաժշտական կրթության մեջ արդյունավետ նյութեր են, որոնք մեծապես նպաստում են երեխայի ինքնուրույն գեղարվեստական գործունեության ձևավորմանը: Ծեսերը նաև երաժշտական գործունեության տարբեր ձևերի արդյունավետ ինտեգրման մեծ հնարավորություն ունեն

Մեր փորձարկման արդյունքում համոզվեցինք, որ երաժշտական գործունեությունը նպաստում է երեխաների

- տարբեր կարողունակությունների դրսևորմանը, հղկմանը, մի շարք նոր հմտությունների ձեռքբերմանը (լեզվական, թատերական),
- խոսքի զարգացմանը, բառապաշարի հարստացմանը,
- մտածողության ձևավորմանը, ստեղծագործական երևակայության զարգացմանը, գեղարվեստական ճաշակի զարգացմանը,
- ինքնադրսևորմանը, բարդություններից ձերբագատմանը,
- ինքնուրույն աշխատելու ունակության ձևավորմանը,
- բավարարվում է նրա ինքնահաստատման – ինքնադրսևորման պահանջը,
- ձեռք է բերվում խմբով աշխատելու, ինքնակազմակերպման հմտություններ,
- ավելի մոտիկից ճանաչելու իրենց դաստիարակներին, տատիկներին, պապիկներին, ծնողներին, հարազատներին:

Մաները գիտելիքներ ձեռք բերեցին, իմացան՝

- ազգային ծեսը, ազգային սովորույթները, հայկական ժողովրդական և ծիսական երգերը, ծիսական կերպարները,
- ժողովրդական, մանկական, ծիսական խաղերը, ծիսական կերակրատեսակները, ծիսական պարագաները:

Կարողացան՝

- երգել հայկական ժողովրդական երգեր պատրաստել ծիսական պարագաներ, խաղալ ժողովրդական, մանկական, ծիսական խաղեր:
- դարձան ծեսը իմացող ակտիվ մասնակից, փոխանցող, տարածող:

ՕԳՏԱԳՈՐԾՎԱԾ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. Գալստյան Մ., Սահակյան Ն., Մանկապարտեզի մեթոդիստի եւ երաժշտության դաստիարակի համատեղ աշխատանքը որպէս նախադպրոցականների գեղագիտական // Մանկավարժական Միտք հանդես. - Հատոր 1-2, 2023
2. Методика музыкального воспитания в детском саду: «Дошк. воспитание»/ Н.А. Ветлугина, И.Л. Дзержинская, Л.Н. Комиссарова и др.; Под ред. Н.А. Ветлугиной. – 3-е изд., испр. и доп. – М.: Просвещение, 1989. – 270 с.
3. Ս. Ա. Մարության, Ա. Մ. Դալլաքյան, Նախադպրոցական մանկավարժություն, Երևան, 2008
4. С. А. Козлова, «Дошкольная педагогика»
5. Նախադպրոցական մանկավարժություն. Նաիրա Գրիգորյան
6. Երաժշտական գրականություն, հոդվածներ
7. Աստվածատրյան Մ., Վարդումյան Ս., Արնատոյան Ա. և ուրշներ, Բազմաբնույթ մտածողության տեսության կիրառումը ուսուցման վաղ շրջանում, Ոսկան Երևանցի, 2001